DOI: [10.32702/2307-2105-2020.6.63](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.6.63)

УДК: 65.011: 338.45

*С. М. Савченко,
к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки,
Національний технічний університет України «КПІ імені Ігоря Сікорського»
ORCID ID: 0000-0003-0340-1232*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ З ПОЗИЦІЙ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

*S. Savchenko
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of International Economics,
National Technical University of Ukraine "KPI named after Igor Sikorsky", Kyiv*

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF THE ENTERPRISE COMPETITIVENESS FORMATION FROM THE POSITION OF SYSTEM APPROACH

В рамках даної наукової статті розкривається сутність конкуренції та необхідність забезпечення конкурентних переваг підприємства в системі функціонування господарюючого суб'єкта в довгостроковому періоді на сучасному етапі розвитку вітчизняної економічної системи. Аналізується сучасний стан наукових досліджень вітчизняних науковців в рамках досліджуваної тематики даної наукової статті та розкривається фундаментальна теоретико-методологічна база даного дослідження відповідно до наукових праць вітчизняних науковців.

Здійснюється розкриття та систематизація ключових факторів, що впливають на рівень конкурентоспроможності підприємства на сучасному етапі розвитку системи ринкових відносин. Аргументується необхідність формування відповідного рівня конкурентних переваг суб'єкта підприємництва відповідно до ключових факторів що здійснюють вплив на конкурентоспроможність підприємства.

Розкриваються існуючі підходи в системі управління конкурентоспроможністю суб'єктів підприємницької діяльності в системі ринкової економіки. Розкривається сутність системного підходу відповідно до концепції формування конкурентоспроможності підприємства та забезпечення відповідного рівня конкурентних переваг господарюючого суб'єкта на сучасному етапі розвитку. Аргументується ефективність даного підходу в системі управління конкурентоспроможністю підприємства в сучасних умовах господарювання. Формується матриця ключових функцій і принципів в системі управління конкурентоспроможністю підприємства на основі системного підходу.

На основі вивчення теоретичного механізму управління конкурентоспроможністю господарюючого суб'єкта формується комплексна модель управління конкурентоспроможністю підприємства на основі системного підходу. Здійснюються висновки відповідно проведеного дослідження, виокремлюються ключові елементи формування конкурентоспроможності підприємств з позицій системного підходу.

This article reveals the nature of competition and the need to ensure the competitive advantages of the enterprise in the system of functioning of the economic entity in the long run at the present stage of development of the domestic economic system. This article is intended to reveal the conceptual foundations for the enterprise competitiveness formation from the standpoint of a system approach, based on a system study of the theoretical and methodological foundations of the formation of the enterprise competitive advantages.

The article reviews current state of scientific research of domestic scholars and reveals the fundamental theoretical and methodological basis of this study in accordance with the scientific works of domestic scholars.

The author reveals and systematizes key factors influencing the enterprise competitiveness level at the present stage of development of the system of market relations. The need to form an appropriate level of competitive advantage of the business entity in accordance with the key factors that affect the enterprise competitiveness is argued.

The research identifies the existing approaches in the system of managing the competitiveness of business entities in the market economy. The nature of the system approach in accordance with the concept of forming the enterprise competitiveness and ensuring the appropriate level of competitive advantages of the business entity at the present stage of development is revealed. The effectiveness of this approach in the system of managing the enterprise competitiveness in modern business conditions is argued. A matrix of key functions and principles in the system of enterprise competitiveness management is formed on the basis of a system approach.

Based on the study of the theoretical mechanism of managing the competitiveness of the business entity, a complex model of managing the competitiveness of the enterprise is formed on the basis of a system approach. The conclusions on the conducted research are drawn, the key elements of enterprise competitiveness formation from positions of the system approach are allocated.

Ключові слова: конкуренція; конкурентні переваги; конкурентна боротьба; конкурентоспроможність; система; системний підхід; управління; менеджмент.

Keywords: competition; competitive advantages; competitiveness; system; system approach; management.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки відбуваються значні перетворення в системі конкурентної боротьби господарюючих суб'єктів, що формує необхідність ефективного управління конкурентоспроможністю підприємства в довгостроковій перспективі. Важливе значення в даному процесі має вибір ефективного підходу щодо механізму управління конкурентоспроможністю суб'єкта підприємництва задля забезпечення відповідного рівня конкурентних переваг організації. Що і обумовлює актуальність теми даного наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Темі забезпечення відповідного рівня конкурентоспроможності суб'єктів господарювання присвячена велика кількість наукових досліджень вітчизняних вчених-економістів.

Питанням вдосконалення системи управління конкурентоспроможності вітчизняних підприємств присвячені праці таких вчених, як Вакуленко В.Ю., Олійник А.С., Гевленко О.Є., Данько Т.І., Яворська Н.П., Зось-Кіор М.В., Халімон Т.М.

Питанням наукових підходів в системі управління конкурентоспроможністю підприємства загалом, так системного підходу зокрема, займалися такі вітчизняні вчені, як Зось-Кіор М.В., Кривіцька В.В., Назарчук Н.В., Малик І.П., Співак С.М., Шацька З.Я.

Наукові праці даних авторів складають фундаментальну основу даного наукового дослідження.

Формулювання цілей статті. Мета даної наукової статті полягає в розкритті концептуальних засад формування конкурентоспроможності підприємств з позицій системного підходу, на основі системного дослідження теоретико-методологічних основ формування конкурентних переваг підприємства.

Виклад основного матеріалу. Орієнтація вітчизняних підприємств у складному, динамічному і невизначеному середовищі та забезпечення їх ефективного функціонування і розвитку неможливі без формування ефективної системи управління конкурентоспроможністю підприємства. При цьому остання повинна бути здатною не лише своєчасно реагувати на зміни в економіці, але й повною мірою використовувати його потенційні можливості для створення умов збереження конкурентної позиції, а також подальшого розширення сектора ринку.

Крім того, обґрунтовані концептуальні засади управління конкурентоспроможністю підприємства дадуть змогу підприємствам адекватно визначати управлінські завдання, приймати ефективні управлінські рішення, розробляти заходи щодо нарощення конкурентних переваг, підтримки необхідного рівня конкурентної позиції підприємства, а також його адаптації до нестабільних конкурентних умов [7].

Зважаючи на сучасні тенденції в рамках розвитку світової економіки в цілому та вітчизняної економіки зокрема можна зробити висновок відносно зростання конкурентної боротьби в системі ринкових відносин, що генерує необхідність формування сталого та ефективного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства в довгостроковому періоді, задля забезпечення ефективності та безперервності функціонування суб'єкта підприємництва [1, 5].

В сучасній економічній літературі сутність категорії «конкурентоспроможність» розглядається через такі поняття, як «конкурентна перевага», «конкурентний статус», «конкурентна позиція» та «конкурентний потенціал», що засвідчує встановлення ієрархії зазначених категорій та висвітлює прямий і зворотний взаємозв'язок конкурентних переваг та конкурентоспроможності підприємств [2].

В рамках детального розкриття тематики даного наукової статті здійснимо розкриття ключових факторів що впливають на рівень конкурентоспроможності підприємства в контексті ієрархії факторів формування конкурентоспроможності підприємства, для наочності скористаємося нижченаведеною схемою (рис. 1).

Рис. 1. Ієрархія факторів формування конкурентоспроможності підприємства

Джерело: сформовано на основі [3]

Як можна побачити з діаграмами на рівень конкурентоспроможності підприємства впливають різноманітні фактори які можна структурувати за двома ключовими групами: зовнішні фактори – на які підприємство не в змозі впливати; внутрішні фактори які підприємство може регулювати в рамках внутрішньої фінансово-економічної політики.

Важливого значення має підхід (напрямок) внутрішньої політики підприємства в системі управління конкурентоспроможністю. На сьогоднішній день існує широке розмаїття даних підходів (рис. 2).

Рис. 2. Ключові підходи до процесу управління конкурентоспроможністю підприємства
Джерело: сформовано на основі [8]

Відповідно до вищенаведеної схеми, можна виділити три основних підходи в процесі управління конкурентоспроможністю підприємства, ключовим серед яких системні підхід, що обумовлюється його перевагами в сфері комплексного управління конкурентоспроможністю підприємства в сучасних умовах. Розглянемо принципи та функції управління конкурентоспроможністю підприємства на основі системного підходу (рис. 3).

Рис. 3. Принципи та функції управління конкурентоспроможністю підприємства на основі системного підходу

Джерело: сформовано на основі [4]

Системний підхід в контексті управління конкурентоспроможністю підприємства ґрунтується на таких функціях:

- цільова – в контексті даної функції формуються ключові цілі в системі підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства.
- планування – в рамках даної функції відбувається побудова системної стратегії підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства в довгостроковому періоді;
- організація – в контексті даної функції відбувається побудова тактичних методів досягнення цільових орієнтирів в системі забезпечення відповідного рівня конкурентних переваг підприємства;
- мотивація – дана функція забезпечує активізацію процесів підвищення конкурентоспроможності за рахунок стимулюючих факторів;
- контроль – в рамках даної функції забезпечується процес контролю відповідно до процесів підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства.

Фактично сучасний процес управління конкурентоспроможністю підприємства на основі системного підходу можна розділити на наступні структурні етапи:

1. Первинний збір даних задля визначення стратегії підприємства.
2. Аналіз конкурентних переваг суб'єкта господарювання.
3. Формування стратегії і тактики забезпечення конкурентних переваг підприємства.
4. Забезпечення процесів досягнення відповідного рівня конкурентоздатності підприємства.

5. Контроль за процесами підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства, аналіз отриманих результатів.

Здійснено узагальнення вищенаведеного матеріалу та розкриття комплексної моделі управління конкурентоспроможністю підприємства на основі системного підходу в рамках сучасного розвитку вітчизняної економіки, для чого скористаємося нижченаведеною схемою (рис. 4) на якій наочним чином зображена системність даних структурних елементів.

Рис. 4. Комплексна модель управління конкурентоспроможністю підприємства на основі системного підходу

Джерело: сформовано на основі [6]

Комплексна модель управління конкурентоспроможністю підприємства на основі системного підходу являє собою системність взаємопов'язаних стратегічних процесів в контексті забезпечення відповідного рівня конкурентних переваг та підвищення рівня конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта в довгостроковій перспективі.

Висновки. Як підсумок даної роботи можна зробити наступні висновки:

1. В сучасних умовах господарювання важливе значення для ефективного і довгострокового розвитку підприємства має стратегія підвищення конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта в контексті забезпечення конкурентних переваг підприємства в рамках зростаючого рівня конкурентної боротьби в системі ринкових відносин і ринкової економіки.

2. Системний підхід в контексті забезпечення відповідного рівня конкурентних переваг підприємства в рамках сучасного етапу розвитку вітчизняної економіки являє собою найбільш ефективний напрям досягнення конкурентних переваг підприємством. Що забезпечується за рахунок комплексного і системного механізму вивчення конкурентних переваг так реалізації політики підвищення конкурентоспроможності підприємства в довгостроковому періоді.

3. Розкрита комплексна модель управління конкурентоспроможністю підприємства на основі системного підходу в рамках даного наукового дослідження представляє собою системність структурних етапів досягнення ключових цілей в сфер підвищення конкурентоспроможності підприємства відповідно до ключових функцій даного підходу (цільова, планування, організація, мотивація, контроль).

4. Дана модель складається з послідовних етапів в системі забезпечення ключової цілі – підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства. На першому етапі відбувається збір та аналіз даних відповідно конкурентних переваг компанії та напрямів розвитку. Далі відбувається формування стратегії та тактики підвищення конкурентоспроможності підприємства на основі конкурентних переваг суб'єкта господарювання та ключових напрямів розвитку (можливостей). На наступних етапах забезпечується процеси досягнення відповідного рівня конкурентоспроможності та контроль відповідно даних процесів. На заключному етапі відбувається аналіз отриманих результатів та визначення майбутніх напрямів діяльності в даній сфері.

Список літератури.

1. Вакуленко Ю. В., Олійник А. С., Гевленко О. Є. Системна характеристика управління конкурентоспроможністю підприємства. *Агросвіт*. 2018. № 18. С. 10–15. DOI: [10.32702/2306-6792.2018.18.10](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2018.18.10)
2. Данько Т. І. Дослідження взаємозв'язку конкурентних переваг та конкурентоспроможності підприємств торгівлі / Т.І. Данько, Н.П. Яворська // *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. – 2018. – № 17. – С. 173-177. – Режим доступу: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/handle/123456789/1945> (Дата посилання: 01.06.2020)
3. Зось-Кіор М. В., Калюжний С. О. Удосконалення системи управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 23–27. DOI: [10.32702/2306-6806.2020.3.23](https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.3.23)
4. Кривіцька В.В. Системний підхід до управління конкурентоспроможністю підприємства / В.В. Кривіцька // *Матеріали XLVIII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця*. – 2019. – Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2019/paper/view/6612> (Дата посилання: 01.06.2020)
5. Назарчук Н.В. Наукові підходи до управління конкурентоспроможністю підприємства / Н.В. Назарчук, І.П. Малик // *Економіка та управління підприємствами*. – 2018. – №1. – С. 112-115. – Режим доступу: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/bses_2018_30\(1\)_26.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/bses_2018_30(1)_26.pdf) (Дата посилання: 01.06.2020)
6. Співак С.М. Системний підхід до управління конкурентоспроможністю підприємства / С.М. Співак // *Матеріали XIX наукової конференції ТНТУ ім. І. Пулюя*. – 2016. – С. 267-268. – Режим доступу: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/17527/2/Conf_2016_Spivak_S-System_approach_to_the_enterprise_267-268.pdf (Дата посилання: 01.06.2020)
7. Халімон Т.М. Концептуальні засади управління конкурентоспроможністю підприємств / Т.М. Халімон // *Національна економіка*. – 2017. – № 3. – С. 57-63. – Режим доступу: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2017/2017_3/8.pdf (Дата посилання: 01.06.2020)
8. Шацька З.Я. Управління конкурентоспроможністю підприємства в сучасних умовах на засадах системно-ситуаційного підходу / З.Я. Шацька // *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки*. – 2015. – № 6. – С. 88-93. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknutden_2015_6_15 (Дата посилання: 01.06.2020).

References.

1. Vakulenko, Yu., Oliinyk, A. and Gevlenko, O. (2018), "System characteristics of management of competitiveness of the enterprise", *Agrosvit*, vol. 18, pp. 10–15. DOI: [10.32702/2306-6792.2018.18.10](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2018.18.10)
2. Danko, T. I. and Yavorska, N.P. (2018), "Research of interrelation of competitive advantages and competitiveness of trade enterprises", *Shkhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, vol. 17, pp. 173-177, [Online], available at: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/handle/123456789/1945> (Accessed 01 June 2020).
3. Zos-Kior, M. and Kaliuzhnyi, S. (2020), "Improvement of agrarian enterprise competitiveness management system", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 3, pp. 23–27. DOI: [10.32702/2306-6806.2020.3.23](https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.3.23) (Accessed 01 June 2020).
4. Kryvitska, V.V. (2019), "System approach to the management of enterprise competitiveness", *Materialy XLVIII naukovo-tekhnichnoi konferentsii pidrozdiliv VNTU* [Proceedings of the XLVIII scientific and technical conference of VNTU departments], Vinnytsia, Ukraine, [Online], available at: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2019/paper/view/6612> (Accessed 01 June 2020).
5. Nazarchuk, N.V. and Malyk, I.P. (2018), "Scientific approaches to managing the competitiveness of the enterprise", *Ekonomika ta upravlinnia pidpryemstvamy*, vol. 1, pp. 112-115, [Online], available at: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/bses_2018_30\(1\)_26.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/bses_2018_30(1)_26.pdf) (Accessed 01 June 2020).
6. Spivak, S.M. (2016), "System approach to enterprise competitiveness management", *Materialy XIX naukovoї konferentsii TNTU im. I. Puluiia* [Proceedings of the XIX scientific conference of TNTU. I. Pulyuya], pp. 267-268, [Online], available at: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/17527/2/Conf_2016_Spivak_S-System_approach_to_the_enterprise_267-268.pdf (Accessed 01 June 2020).

7. Khalimon, T.M. (2017), "Conceptual principles of enterprise competitiveness management", *Natsionalna ekonomika*, vol. 3, pp. 57-63, [Online], available at: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2017/2017_3/8.pdf (Accessed 01 June 2020).

8. Shatska, Z.Ya. (2015), "Management of enterprise competitiveness in modern conditions on the basis of system-situational approach", *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu tekhnologii ta dyzainu. Seriya: Ekonomichni nauky*, vol. 6., pp. 88-93, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknutden_2015_6_15 (Accessed 01 June 2020).

Стаття надійшла до редакції 15.06.2020 р.